

การมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง

Public Participation in Politics

สากล พรหมสถิตย์¹ นพตล อีระวงศ์ภิญโญ²

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

อีเมล: sakon.phromsathit@gmail.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

อีเมล: boy-2524@windowslive.com

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือและจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ ในฐานะเครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการร่วมทำ ร่วมกำกับดูแล และร่วมตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารมีความรับผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม ส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในแง่ของการมีทักษะความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ในการรับผิดชอบดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในที่สุด ส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดจากความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ ความสำคัญของการมีส่วนร่วม กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วม รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

คำสำคัญ : การมีส่วนร่วม, การเมือง, ระบอบประชาธิปไตย

Abstract

Public participation is the main key in democracy. It is important as the tool and goal of the democratic system. As the tool, the public participation is the process in which the people can participate freely in self-government through working, supervising, and monitoring the administrators. In the democratic regime, elections are crucial political process as well as the mechanism for showing the political participation of the people. This affected the more responsibilities of the administrators towards the society and it is also a way to prevent improper policymaking. As the goal, public participation is also a way for empowering the people in terms of expertise as well as experience in having self-responsibility more effectively. This will ultimately bring the sustainable strength to the people. Public participation is any action made willingly regardless of: its success, how it is managed, its neatness, its frequency as once in a while or continuously, the use of legal or illegal ways in order to obtain the results that influenced the government in choosing their policies or in the administration of the government or the government in choosing their political leader, the national or international level, the importance of the participation, participation process and procedures, political participation patterns, political cultures and people participation, and Thai people participation under the Constitution of the Kingdom of Thailand.

Keywords : participation, politics, democratic system

บทนำ

การมีส่วนร่วมของประชาชนถือเป็นหลักการที่สำคัญในการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีความสำคัญทั้งในฐานะที่เป็นเครื่องมือและจุดมุ่งหมาย กล่าวคือ ในฐานะเครื่องมือการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นกระบวนการที่ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการปกครองตนเองอย่างอิสระ โดยการร่วมทำ ร่วมกำกับดูแล และร่วมตรวจสอบการทำงานของผู้บริหาร การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน ซึ่งจะทำให้ผู้บริหารมีความรัฐผิดชอบต่อสังคมมากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการป้องกันมิให้เกิดการกำหนดนโยบายที่ไม่เหมาะสม ส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมายส่วนในฐานะที่เป็นจุดมุ่งหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในแง่ของการมีทักษะความรู้ความชำนาญ และประสบการณ์ใน

การรับผิดชอบดูแลตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่ความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนในที่สุด การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดโดยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะอยู่ในระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ การปกครองในระบอบประชาธิปไตยนั้น การเลือกตั้งเป็นกระบวนการทางการเมืองที่มีความสำคัญ และเป็นกลไกในการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมืองของภาคประชาชน กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง วัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมของประชาชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนชาวไทยตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

ความหมายและความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมือง

การมีส่วนร่วมมีหลายลักษณะตามบริบทของการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชนมีความหมายที่กว้างขวาง สามารถแยกเป็นได้หลายมุมมอง ทั้งในแง่ที่รัฐเป็นผู้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม หรือจากการที่ประชาชนมีจิตสำนึกในการเข้าไปมีส่วนร่วมเอง ในฐานะที่ความเป็นพลเมือง โดยภาพรวมของการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการกระทำของประชาชนที่ต้องการมีอิทธิพลในกิจกรรมต่างๆ ของรัฐบาล โดยเฉพาะในกระบวนการตัดสินใจของรัฐบาลที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชน

ภูมิธรรม เวชยชัย (2527 : 34) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตน จัดการและควบคุมการใช้และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพทางเศรษฐกิจและสังคม ตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกของสังคม และได้พัฒนาการรับรู้และภูมิปัญญาซึ่งแสดงออกในรูปของการตัดสินใจ กำหนดชะตาชีวิตของตนเอง อย่างเป็นตัวของตัวเอง และได้นำเสนอแนวทางการปฏิบัติเพื่อจะให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2530 : 61) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการส่งเสริม ชักนำ สนับสนุน และสร้างโอกาสให้ชาวบ้านทั้งรูปแบบของส่วนบุคคลและกลุ่มคนต่างๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม โดยต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจ มิใช่เข้ามามีส่วนร่วมเพราะหวังรางวัลตอบแทน และที่สำคัญคือการมีส่วนร่วมนั้นต้องสอดคล้องกับชีวิตความจำเป็น ความต้องการและวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ในชุมชนด้วย

นรนิติ เศรษฐบุตร (2537 : 205) ให้ความเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง การมีส่วนร่วมในการกระทำ (Activity) ของแต่ละคน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล การมีส่วนร่วมจะมาจากแต่ละบุคคลโดยตรงต่อการตัดสินใจนโยบายของรัฐบาล เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยตนเอง (Autonomous Participation) และการมีส่วนร่วมซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจนโยบายทางอ้อมนอกเหนือจากแต่ละบุคคล

โดยตรง เรียกว่า การมีส่วนร่วมโดยการถูกระดม (Mobilized Participation) ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการพัฒนาเมืองในระบอบประชาธิปไตย

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2542 : 138) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมคิดหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยี การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยโครงการดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

คะเนิงนิจ ศรีบัวเอี่ยม (2544 : 145) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมว่า เป็นการกระจายโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมือง การบริหารเกี่ยวกับการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการจัดสรรทรัพยากรของชุมชนและของชาติ ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน โดยการให้ข้อมูล การแสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ตลอดจนการควบคุม จากประชาชน

อาทิตย์ วงมุลิก (2545 : 8) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า หมายถึง ประชาชนได้แสดงออกทางพฤติกรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งเริ่มจากการที่ประชาชนเข้าใจสภาพที่แท้จริงของชุมชน และเห็นช่องทางที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นได้ เมื่อประชาชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมีความคิดเห็นสอดคล้องก็จะแสดงออกทางพฤติกรรมร่วมในลักษณะต่างๆ กัน เช่น ร่วมคิดแก้ปัญหา หาทางเลือกในการแก้ปัญหาและตัดสินใจดำเนินการตามวิถีทางประชาธิปไตยเพื่อบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ร่วมกัน

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 15) กล่าวถึง การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มคนจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรในระหว่างประชาชน เพื่อทุก ๆ คนได้มีโอกาสที่จะมีอิทธิพลต่อกิจกรรมส่วนรวม

ความสำคัญของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในกิจกรรมของชุมชนและกิจกรรมทางการเมืองในระดับต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะในส่วนของมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ถือว่าเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย ที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายการตัดสินใจ และการกำหนดกิจกรรมต่างๆ ของรัฐ คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริงทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญต่อการเมืองการปกครองในฐานะเป็นเครื่องชี้วัด การตัดสินใจ เพิ่มความรับผิดชอบ สร้างและพัฒนา สนับสนุนแก่การบริหารประเทศ รวมทั้งส่งเสริมให้เกิดการยอมรับแนวคิดวิธีการใหม่ๆ ในการบริหารประเทศอย่างยั่งยืนและสันสุข การมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีความสำคัญต่อการบริหารประเทศ

เจมส์ แอล. เครีย์ตัน (2551 : 21-25) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. คุณภาพของการตัดสินใจดีขึ้น เนื่องจากกระบวนการปรึกษาหารือกับสาธารณะชนจะช่วยสร้างความกระจ่างให้กับวัตถุประสงค์และความต้องการของโครงการหรือนโยบายและบ่อยครั้งที่มีการมีส่วนร่วมของประชาชนนำมาสู่การพิจารณาทางเลือกใหม่ๆ ที่น่าจะเป็นคำตอบที่มีประสิทธิผลที่สุด

2. ใช้ต้นทุนน้อยและลดความล่าช้าลง แม้ว่าการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมจะต้องใช้เวลาและค่าใช้จ่ายมากกว่าการตัดสินใจฝ่ายเดียว แต่การตัดสินใจฝ่ายเดียวที่ไม่คำนึงถึงความต้องการแท้จริงของประชาชนนั้น อาจนำมาซึ่งการโต้แย้งคัดค้านหรือการฟ้องร้องกัน อันทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงในระยะยาว เกิดความล่าช้า และความล้มเหลวของโครงการได้ในที่สุด

3. การสร้างฉันทามติ การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสร้างข้อตกลงและข้อผูกพันอย่างมั่นคงในระยะยาวระหว่างกลุ่มที่มีความแตกต่างกัน ช่วยสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆ ลดข้อโต้แย้งทางการเมืองและช่วยให้เกิดความชอบธรรมต่อการตัดสินใจของรัฐบาล

4. การนำไปปฏิบัติง่ายขึ้น การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจทำให้ประชาชนมีความรู้สึกของการเป็นเจ้าของการตัดสินใจนั้น และทันทีที่การตัดสินใจได้เกิดขึ้น พวกเขาก็อยากเห็นมันเกิดผลในทางปฏิบัติ และยังคงเข้ามาช่วยกันอย่างกระตือรือร้นอีกด้วย

5. การหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้าที่เลวร้ายที่สุด เพราะการเปิดโอกาสให้ฝ่ายต่างๆ เข้ามาแสดงความต้องการและข้อห่วงกังวลตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ จะช่วยลดโอกาสของการโต้แย้งและการแบ่งฝ่าย ที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดการเผชิญหน้าอย่างรุนแรงได้

6. การคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือและความชอบธรรม เนื่องจากกระบวนการตัดสินใจที่โปร่งใส และเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม จะสร้างความน่าเชื่อถือต่อสาธารณชนและเกิดความชอบธรรมโดยเฉพาะเมื่อมีการตัดสินใจในเรื่องที่มีการโต้แย้งกัน

7. การคาดการณ์ความห่วงกังวลและทัศนคติของสาธารณชน เพราะเมื่อเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องได้มาทำงานร่วมกับสาธารณชนในกระบวนการมีส่วนร่วม เพราะเขาจะได้รับรู้ถึงความห่วงกังวล และมุมมองของสาธารณชนต่อการทำงานขององค์กร ซึ่งจะทำให้เจ้าหน้าที่สามารถคาดการณ์ปฏิกิริยาตอบสนองของสาธารณชนต่อกระบวนการและการตัดสินใจขององค์กรได้

8. การพัฒนาภาคประชาสังคม ประโยชน์อย่างหนึ่งของการมีส่วนร่วมของประชาชนคือทำให้ประชาชนมีความรู้ทั้งในส่วนของเนื้อหาโครงการและกระบวนการตัดสินใจของรัฐ รวมทั้งเป็นการฝึกอบรมผู้นำ และทำให้ประชาชนได้เรียนรู้ทักษะการทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

อรรถัย ก๊กผล (2552 : 26-28) กล่าวถึงประโยชน์ของการมีส่วนร่วมของประชาชนว่าก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ สรุปได้ดังนี้

1. เป็นการเพิ่มคุณภาพการตัดสินใจของประชากร ทำให้การตัดสินใจมีความรอบคอบและได้รับการยอมรับมากขึ้น

2. ลดค่าใช้จ่ายและการสูญเสียเวลา โดยปกติกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจะมีค่าใช้จ่ายและใช้ระยะเวลาในระดับหนึ่ง แต่ต้นทุนที่เสียไปกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน จะมีความคุ้มค่าเมื่อเปรียบเทียบการต่อต้านของประชาชนในภายหลัง

3. การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นการสร้างฉันทามติ ซึ่งสอดคล้องกับสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของความคิด ทำให้ลดความขัดแย้งในสังคมได้

4. นำไปสู่ความร่วมมือในการปฏิบัติ กระบวนการมีส่วนร่วมทำให้ประชาชนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีความกระตือรือร้นในการช่วยให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

5. ช่วยทำให้ผู้บริหารมีความใกล้ชิดกับประชาชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้บริหารกับประชาชน

6. เป็นการช่วยพัฒนาความเชี่ยวชาญและความคิดสร้างสรรค์ของสาธารณะชน รวมทั้งเป็นการฝึกประชาชนในกระบวนการประชาธิปไตย

7. ช่วยกระตุ้นให้ประชาชนมีความสนใจในประเด็นสาธารณะมากขึ้น

อภิชาติ แสงอัมพร (2559 : 183) กล่าวถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ดังนี้

1. เป็นการช่วยให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคม ที่ตอบสนองต่อความต้องการของรัฐในภาพรวม และส่งผลให้คุณภาพชีวิตของประชาชนดีขึ้น

2. เป็นการช่วยให้ประชาชนมีพลังในการต่อรองกับกลุ่มผลประโยชน์อื่นๆ ในสังคม

3. เป็นการแสดงถึงการช่วยเหลือตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่ความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

4. เป็นเครื่องมือส่งเสริมให้เกิดการยอมรับ การใช้ความคิดใหม่หรือนวัตกรรม ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาประเทศและสังคมที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

กระบวนการและขั้นตอนการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ทำให้ประเทศมีการพัฒนาไปในทิศทางที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในสังคม กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงมีลักษณะที่เป็นวัฏจักร ส่งผลย้อนกลับมาสู่ประชาชนที่เป็นผู้รับผลของการพัฒนานั้นๆ ในประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของประชาชนจะสามารถสอดแทรกเข้าไปได้ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาการเพิ่มขึ้นของการให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจของรัฐบาลกลายเป็นนิยามของประชาธิปไตย ทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการตามกฎหมายหรือเป็นสิ่งที่ต้องกระทำก่อนการตัดสินใจของรัฐบาล โดยการให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมทั้งในระดับการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ จากการมีส่วนร่วมในการดำเนินนโยบายหรือกิจกรรมของภาครัฐ

บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล (2548 : 29-30) ได้กล่าวถึงระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การแบ่งระดับขั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน อาจแบ่งได้หลายวิธี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความละเอียดของการแบ่งเป็นสำคัญ โดยมีข้อพึงสังเกตคือถ้าระดับการมีส่วนร่วมต่ำ จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมาก และยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงขึ้นเพียงใด จำนวนประชาชนที่เข้ามามีส่วนร่วมก็จะลดลงตามลำดับ ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเรียงลำดับจากต่ำสุดไปหาสูงสุดได้ ได้แก่

1. ระดับการให้ข้อมูล เป็นระดับต่ำสุด และเป็นวิธีการที่ง่ายที่สุดของการติดต่อสื่อสารระหว่างผู้วางแผนโครงการกับประชาชน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ข้อมูลแก่ประชาชน โดยวิธีการต่างๆ เช่น การแถลงข่าว การแจกข่าวสาร และการแสดงนิทรรศการ เป็นต้น แต่ไม่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับใดๆ

2. ระดับการเปิดรับความคิดเห็นจากประชาชน เป็นระดับขั้นที่สูงกว่าระดับแรก กล่าวคือ ผู้วางแผนโครงการจะเชิญชวนให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นข้อมูลในการประเมินข้อดีข้อเสียของโครงการอย่างชัดเจนมากขึ้น เช่น การจัดทำแบบสอบถามก่อนริเริ่มโครงการต่าง ๆ หรือการบรรยายและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ เป็นต้น

3. ระดับการปรึกษาหารือ เป็นการเจรจาอย่างเป็นทางการระหว่างผู้วางแผนโครงการและประชาชน เพื่อประเมินความก้าวหน้าหรือระบุประเด็นข้อสงสัยต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการเปิดกว้างรับฟังความคิดเห็น เป็นต้น

4. ระดับการวางแผนร่วมกัน เป็นระดับการมีส่วนร่วมที่ผู้วางแผนโครงการกับประชาชนมีความรับผิดชอบร่วมกันในการวางแผนเตรียมโครงการ และผลที่จะเกิดขึ้นจากการดำเนินการโครงการ เหมาะที่จะใช้สำหรับการพิจารณาประเด็นที่มีความยุ่งยากซับซ้อนและมีข้อโต้แย้งมาก เช่น การใช้กลุ่มที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง การใช้อนุญาติตตุลาการเพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งและการเจรจาเพื่อหาทางประนีประนอมกัน เป็นต้น

5. ระดับการร่วมปฏิบัติ เป็นระดับที่ผู้รับผิดชอบโครงการกับประชาชนร่วมกันดำเนินโครงการ เป็นขั้นการนำโครงการไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

6. ระดับการควบคุมโดยประชาชน เป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมโดยประชาชน เพื่อแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่มีอยู่ทั้งหมด เช่น การลงประชามติแต่การลงประชามติจะสะท้อนถึงความต้องการของประชาชนได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของประเด็นที่จะลงประชามติและการกระจายข่าวสารเกี่ยวกับข้อดีข้อเสียของประเด็นดังกล่าวให้ประชาชนเข้าใจอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเพียงใด โดยในประเทศที่มีการพัฒนาทางการเมืองแล้ว ผลของการลงประชามติจะมีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตาม แต่สำหรับประเทศไทยนั้น รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันบัญญัติให้ ผลของการประชามติมีทั้งแบบที่มีข้อยุติโดยเสียงข้างมาก และแบบที่เป็นเพียงการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีซึ่งไม่มีผลบังคับให้รัฐบาลต้องปฏิบัติตามแต่อย่างใด

อภิชาติ แสงอัมพร (2559 : 184-185) ได้กล่าวถึงกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนตามทัศนะของ Cohen and Up Hoff (1980) ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) เป็นการมีส่วนร่วมที่เป็นการแสดงออกด้านความคิดเกี่ยวกับการจัดระบบ หรือกำหนดระบบของโครงการ เป็นการประเมินปัญหาหรือทางเลือก ที่จะสามารถเป็นไปได้ที่จะนำไปปฏิบัติเพื่อการพัฒนา โดยการประเมินสภาพที่เป็นอยู่และสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) เป็นการดำเนินงานตามโครงการและแผนงาน และเป็นการก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมในการเป็นเจ้าของกิจกรรม และผลงาน
3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวัดผลและวิเคราะห์ผลของการดำเนินงาน รวมทั้งเป็นการค้นหาข้อดีและข้อบกพร่องเพื่อหาแนวทางแก้การทำงานให้มีประสิทธิภาพต่อไป แต่การมีส่วนร่วมในขั้นนี้ ส่วนใหญ่บทบาทดังกล่าวจะเป็นของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ โดยจะเป็นการประเมินผลของงบประมาณที่จัดสรรนั้น นำไปใช้อย่างไร

รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ลักษณะของการมีส่วนร่วมทางการเมืองประกอบด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นเรื่องของกิจกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกมา ไม่ใช่เรื่องของทัศนคติ ความรู้สึก ค่านิยม หรือความเชื่อทางการเมือง เป็นเรื่องของกิจกรรมหรือการกระทำของบุคคลธรรมดาหรือพลเมืองทั่วไป ไม่ใช่กิจกรรมหรือการกระทำของนักการเมืองหรือผู้นำทางการเมือง เป็นเรื่องของแสดงออกโดยตั้งใจ เพื่อให้มีผลต่อการใช้อำนาจตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ การมีส่วนร่วมทางการเมืองประกอบด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นเรื่องของกิจกรรมหรือการกระทำที่แสดงออกมา ของบุคคลธรรมดาหรือพลเมืองทั่วไป เป็นเรื่องของแสดงออกโดยตั้งใจ เพื่อให้มีผลต่อการใช้อำนาจตัดสินใจของรัฐบาลหรือผู้นำประเทศ อาจด้วยวิธีการชักจูงให้คล้อยตามหรือบีบบังคับ และเป็นได้ทั้งกิจกรรมที่ถูกต้องหรือผิดกฎหมายและขนบธรรมเนียมประเพณี

ประจิดร มหาหิง (2529 : 244-246) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามความเห็นของเวอร์บา ที่ได้เสนอไว้ว่ามี 4 รูปแบบ คือ

1. การใช้สิทธิเลือกตั้ง (Voting) เป็นกิจกรรมของบุคคลแต่ละคนในการเลือกตัวแทนของตนเข้าไปใช้อำนาจในทางการเมือง อาจเป็น 4 ปี หรือ 2 ปี ต่อครั้งแล้วแต่กรณี
2. การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง (Campaign activity) เป็นกิจกรรมในลักษณะเดียวกับการใช้สิทธิเลือกตั้ง แต่เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมในการรณรงค์หาเสียง กิจกรรมนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ประชาชนอาจใช้เพื่ออิทธิพลที่เขาพึงมีต่อการเลือกนั้น นอกเหนือไปจากเสียง 1 เสียงตามสิทธิในการเลือกตั้งแล้ว

3. กิจกรรมของชุมชน (Community activity) เป็นกิจกรรมของกลุ่ม หรือองค์กรที่มีพลเมืองร่วมกัน ดำเนินการ เพื่อแก้ไขปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง ในกรณีนี้ประชาชนจะร่วมกัน เพื่อใช้อิทธิพลต่อการดำเนินการกิจการงานของรัฐ กิจกรรมในรูปแบบนี้เป็นไปอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอนและมีอิทธิพลมาก

4. การติดต่อเป็นการเฉพาะ (Particularized contacts) เป็นรูปแบบของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนพลเมืองเป็นรายบุคคล ผู้ซึ่งติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือข้าราชการเพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เฉพาะตัวหรือของครอบครัว กิจกรรมรูปแบบนี้เป็นไปอย่างมีเป้าหมายที่แน่นอน และมีอิทธิพลมาก

สุจิต บุญบงการ (2542 : 36-38) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมตามทัศนะของ Huntington and Nelson ว่าได้จำแนกรูปแบบการมีส่วนร่วมโดยจัดแบ่งออกเป็น 5 รูปแบบ ดังนี้

1. กิจกรรมการเลือกตั้ง (Electoral Activity) หมายถึง การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและเข้าร่วมรณรงค์ในการเลือกตั้ง เป็นต้น

2. การลอบบี้ (Lobby) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่หรือผู้นำทางการเมือง เพื่อหาทางเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและการกำหนดนโยบายของรัฐโดยให้ข้อมูลต่างๆ เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นเกณฑ์

3. กิจกรรมองค์กร (Organizational Activity) หมายถึง เป็นกิจกรรมของกลุ่มองค์กรใดองค์กรหนึ่ง โดยมีเป้าหมายเข้าไปมีอิทธิพลต่อประเด็นที่เกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะอย่างหรืออาจจะเป็นผลประโยชน์ต่อส่วนร่วมก็ได้

4. การติดต่อเฉพาะเรื่อง (Contacting) หมายถึง การติดต่อเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่เป็นการส่วนตัว โดยมุ่งหวังประโยชน์ส่วนตัวและครอบครัวตลอดจนหมู่คณะของตน

5. การใช้ความรุนแรง (Violence) เป็นกิจกรรมที่พยายามสร้างผลกระทบต่อการตัดสินใจต่อการกำหนดนโยบายของรัฐบาล โดยการทำร้ายร่างกาย ทำลายทรัพย์สิน กิจกรรมนี้อาจดำเนินไปโดยมีจุดมุ่งหมายที่จะเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การก่อรัฐประหาร การลอบสังหารผู้นำทางการเมือง หรืออาจมุ่งเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เช่น การปฏิวัติ เป็นต้น

วัฒนธรรมทางการเมืองกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

วัฒนธรรมทางการเมือง คือ กระบวนการเรียนรู้และอบรมกลุ่มเกลาทางการเมืองของบุคคลที่มีต่อระบบการเมืองนั้น โดยจะเริ่มต้นจากการรับรู้และความเข้าใจต่อระบบการเมืองเป็นเบื้องต้น เมื่อมีความรู้ความเข้าใจอย่างไรต่อระบบการเมืองส่วนต่างๆ ของระบบการเมืองอย่างไรแล้วจะพัฒนาต่อไปเป็นความรู้สึก ความรู้สึกดังกล่าวอาจเป็นได้ทั้งความพอใจและไม่พอใจ เห็นด้วยและไม่เห็นด้วย จากนั้นจะพัฒนาเป็นความเชื่อ และนำไปสู่การใช้ดุลพินิจ ในการตัดสินใจว่ามีบทบาทอย่างไร หรือไม่ ต่อระบบการเมืองซึ่งเป็นผลจากการประเมินค่าของระบบการเมืองในขั้นสุดท้าย การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนมีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้คนในสังคมนั้นๆ กล่าวคือ ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองในรูปแบบและระดับต่างๆ มากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้คนในสังคมนั้นๆ

มีลักษณะเป็นอย่างไรและในทุกๆ สังคมต่างล้วนมีวัฒนธรรมทางการเมืองในหลายรูปแบบ ไม่มีสังคมใดมีเพียงวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบเดียวซึ่งประชาชนในประเทศยึดถือร่วมกัน เพียงแต่วัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบใดกลายเป็นรูปแบบหลักที่มีอิทธิพลต่อคนส่วนใหญ่ก็ย่อมส่งผลกระทบต่อคุณภาพของการเมืองการปกครองของประเทศนั้น ตัวแบบวัฒนธรรมทางการเมืองมี 3 รูปแบบ คือ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า และวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม เป็นรูปแบบเพื่อใช้สร้างความกระจ่างในการอธิบายหรือเพื่อทำความเข้าใจที่ง่ายขึ้น แต่ในโลกแห่งความเป็นจริงจึงไม่มีสังคมใดที่มีตัวแบบใดตัวแบบหนึ่งเพียงตัวแบบเดียว ทุกสังคมต่างล้วนมีลักษณะผสมผสานกันของทั้ง 3 ตัวแบบ เพียงแต่จะมีตัวแบบใดเป็นตัวแบบหลักที่เป็นลักษณะของคนส่วนใหญ่เท่านั้น

ลิซิท อีร์เวิน (2529 : 9) กล่าวไว้ว่า วัฒนธรรมทางการเมือง หมายถึง ค่านิยม ความเชื่อ ปทัสถานและพฤติกรรมของคนในกระบวนการหรือวิถีทางการเมือง

อุไรวรรณ ธนสถิตย์ (2552 : 1) กล่าวไว้ว่า Lucien W. Pye นักวิชาการรัฐศาสตร์ได้ให้คำนิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า ทศคติ ความเชื่อ ความรู้สึกเกี่ยวกับกระบวนการทางการเมือง ถือเป็นสิ่งที่กำหนดพฤติกรรมของบุคคลในระบบการเมืองโดยครอบคลุมทั้งอุดมการณ์ทางการเมือง และปทัสถานในทางปฏิบัติของบุคคลนะบอบการเมืองนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองจึงเป็นรูปแบบรวมของมิติทางด้านจิตวิทยา และความรู้สึกนึกคิดของการเมือง แนวคิดดังกล่าวก็ครอบคลุมไปถึงประเด็นของแนวคิดทางการเมือง คือ อุดมการณ์ทางการเมือง ความชอบธรรมในการปกครอง อำนาจอธิปไตย ความเป็นชาติ การปกครองโดยยึดหนักกฎหมาย และมติมหาชน

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559 : 2) กล่าวว่า Gabriel Almond นักวิชาการรัฐศาสตร์ได้ให้นิยามของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า หมายถึง รูปแบบของทัศนคติส่วนบุคคลและความโน้มเอียงของบุคคลที่มีต่อการเมืองในฐานะที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกของระบบการเมือง โดยอธิบายว่าความโน้มเอียงมี 3 ด้าน ดังนี้

1. ความโน้มเอียงด้านความรู้หรือการรับรู้ (Cognitive orientations) คือ ความรู้ความเข้าใจและความเชื่อของประชาชนที่มีต่อระบบการเมือง
2. ความโน้มเอียงด้านความรู้สึก (Affective orientations) คือ ความรู้สึกทางอารมณ์ที่ประชาชนมีต่อระบบการเมือง เช่น ความชอบหรือความไม่ชอบ ความพอใจหรือความไม่พอใจ
3. ความโน้มเอียงด้านการประเมินค่า (Evaluative orientations) คือ การใช้ดุลพินิจตัดสินใจให้ความเห็นต่างๆ เกี่ยวกับกิจกรรม และปรากฏการณ์ทางการเมือง

บุฆอรี ยีหมะ (2552 : 159-160) กล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองตามแนวคิดของนักวิชาการรัฐศาสตร์ Almond และ Verba นั้นได้แบ่งวัฒนธรรมทางการเมืองเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบคับแคบ (Parochial Political Culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ ประชาชนขาดความรู้สึกเป็นพลเมืองของชาติ มักจะนิยมหรือยึดโยงตัวตนเข้ากับพื้นที่ถิ่น หรือท้องถิ่นที่ตนอาศัยอยู่ใกล้ตัว ด้วยเหตุนี้จึงมองการเมืองเป็นเรื่องที่ไกลตัว ให้ความสนใจใคร่รู้ จนแทบจะไม่มีกรถกเถียง แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็นทางการเมืองใดๆ เมื่อถามถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง คนเหล่านี้จึงแสดงท่าทีถึงความไม่ต้องการเข้าไปยุ่งเกี่ยว หรือเห็นว่าตนไม่มีศักยภาพ หรือความสามารถที่จะเข้าไปเกี่ยวข้องได้ ดังนั้น หากในสังคมผู้คนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ก็ย่อมเป็นเรื่องยากลำบากในการพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยให้เจริญก้าวหน้าได้ เพราะสิ่งสำคัญที่จำเป็นต้องทำไปพร้อมๆ กับการสร้างสถาบันทางการเมืองใหม่ก็คือ การปลูกฝังความรู้สึกเรื่องความเป็นพลเมือง (Citizenship) ให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน ตัวอย่างสังคมที่มีวัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ เช่น สังคมเผ่า หรือชาวเขา

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้า (Subject Political Culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ประชาชนมีสำนึกความเป็นพลเมืองมากกว่ารูปแบบแรก อีกทั้งยังให้ความสนใจต่อการเมือง เพียงแต่รูปแบบความสนใจมีลักษณะเชิงตั้งรับมากกว่าเชิงรุก กล่าวคือ เมื่อมีปัญหาคับข้องใจ ต้องการเรียกร้องหรือแสดงออกทางการเมือง พวกเขา รู้สึกว่าสามารถเจรจาหารือกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในระดับท้องถิ่นที่เขาอาศัยอยู่ แต่สำหรับการเมืองในระดับชาติ พวกเขา ยังคงเกิดความรู้สึกว่าไม่สามารถเข้าไปมีบทบาทหรือมีอิทธิพลกดดันให้รัฐบาลสนองตอบต่อข้อเรียกร้อง ความต้องการของพวกตนได้ เพราะรู้สึกว่า ตนไม่มีอำนาจ (Powerless) เผื่อแต่รอคอยรับผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบจากระบบการเมืองที่จะนำมาให้ การรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อแสดงบทบาททางการเมืองจึงไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นเป็นปกติโดยทั่วไป สังคมที่ผู้คนมีวัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้การพัฒนาประชาธิปไตยให้ดียิ่งขึ้นคงเป็นเรื่องที่ยากพอสมควร แต่ก็ยังดีกว่าสังคมที่มีวัฒนธรรมในรูปแบบแรก

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture)

วัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ ประชาชนจะตระหนักถึงความเป็นพลเมืองของตนและให้ความสนใจสูงต่อการเข้าไปเกี่ยวข้องเกี่ยวกับกิจกรรมทางการเมืองของประเทศในระดับต่างๆ เพราะเชื่อมั่นว่า ตนสามารถมีอิทธิพลต่อการเมือง หากเห็นว่ามิบางสิ่งบางอย่างไม่สมเหตุสมผลก็จะรวมตัวกันเป็นกลุ่มเพื่อประท้วงต่อต้านความไม่ชอบมาพากลนั้น วัฒนธรรมทางการเมืองในรูปแบบนี้ ประชาชนจึงมีระดับของความสามารถทางการเมือง (Political Competence) และรู้สึกว่ามีความอำนาจที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Efficacy) สูง นอกจากนี้วัฒนธรรมทางการเมืองรูปแบบนี้ ประชาชนยังมีความไว้วางใจใจผู้อื่น เห็นว่าทุกคนมีสิทธิในการร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ แม้กระทั่งเด็กๆ ในครอบครัวก็เช่นเดียวกัน

สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2559 : 3-4) กล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองที่ปรากฏอยู่ในสังคมต่างๆ ตามทัศนะของ Almond และ Verba นั้นเป็นการยากที่จะชี้ให้เห็นชัดเจนลงไปว่าในสังคมต่างๆ ประชาชนในสังคมการเมืองทั้งประเทศจะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบหนึ่งแบบใดโดยเฉพาะ

อย่างไรก็ตาม ในสังคมการเมืองที่ประชาชนยังคงมีความแตกต่างกันด้านฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม การเมือง ซึ่งจะมีผลต่อความรู้ทางการเมืองหรือจิตสำนึกทางการเมืองต่างกัน รวมทั้งความเข้าใจทางการเมืองของแต่ละบุคคลด้วย ทั้งนี้สรุปได้ว่าในสังคมต่างๆ ประชาชนมีลักษณะวัฒนธรรมทางการเมืองแบบผสม (Mixed Political Culture) ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมไพร่ฟ้า (Parochial-Subject Political Culture)

เป็นวัฒนธรรมที่ประชาชนไม่ยอมรับอำนาจในแบบดั้งเดิม เช่น อำนาจของหัวหน้าเผ่า หรือเจ้าของที่ดิน แต่ประชาชนเริ่มมีความจงรักภักดีต่อระบบการเมืองที่สลับซับซ้อนมากขึ้น หรือยอมรับอำนาจของรัฐบาลกลางแทนที่จะยอมรับอำนาจของหัวหน้าเผ่า แต่ยังไม่สนใจเรียกร้องสิทธิทางการเมือง หรือไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง

2. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบไพร่ฟ้าผสมมีส่วนร่วม (Subject-Participant Political Culture) ในวัฒนธรรมการเมืองแบบนี้ ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความสนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง และมีจิตสำนึกทางการเมืองสูง แต่ประชาชนอีกกลุ่มหนึ่งก็เฉื่อยชาไม่สนใจที่จะเข้าร่วมทางการเมือง โดยยังยอมรับในอำนาจรัฐบาลแบบปราศจากเงื่อนไข วัฒนธรรมทางการเมืองซึ่งมีการผสมกันในลักษณะเช่นนี้จะทำให้การเมืองไม่มั่นคง

3. วัฒนธรรมทางการเมืองแบบค้ำแคบผสมมีส่วนร่วม (Parochial-Participant Culture)

อภิชาติ แสงอัมพร (2559 : 193) กล่าวว่า ในโลกตะวันตกผู้คนส่วนใหญ่มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเป็นหลัก ในขณะที่ประเทศกำลังพัฒนา วัฒนธรรมทางการเมืองหลักของประชาชนส่วนใหญ่ คือ แบบไพร่ฟ้า โดยมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในสังคมเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมต่างๆ ในปัจจุบัน เนื่องจากความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การแพร่กระจายอย่างทั่วถึงของข้อมูลข่าวสารต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั่วโลกมีผลต่อการรับรู้ของประชาชนในพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลกเป็นอย่างมาก

สิทธิในการมีส่วนร่วมของประชาชนตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาย มีสิทธิในหลายประเด็นที่ได้รับการรับรองไว้ไม่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ เพียงแต่บรรยากาศและแนวทางการปกครองของรัฐบาลทหาร อาจทำให้รู้สึกได้ว่าสิทธิที่เขียนไว้เป็นตัวอักษรนั้นไม่ได้เป็นจริงสักเท่าไร ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สิทธิของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมาย ที่จะมีผลกระทบต่อตัวเอง ซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดช่องทางที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการใช้สิทธิทางตรง ดังนี้

1. ตามมาตรา 43 บุคคลและชุมชนมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแนะต่อหน่วยงานรัฐ ให้ดำเนินการที่จะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือชุมชน หรือตวงเว้นไม่ดำเนินการสิ่งที่จะก่อผลเสีย และหน่วยงานรัฐต้องพิจารณาข้อเสนออันนั้นโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพิจารณาด้วย

2. ตามมาตรา 133 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 10,000 คนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อเสนอกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนและหน้าที่ของรัฐต่อสภาผู้แทนราษฎรได้

3. ตามมาตรา 254 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิเข้าชื่อกันเพื่อเสนอข้อบัญญัติหรือเพื่อถอดถอนสมาชิกสภาท้องถิ่นได้ โดยรัฐธรรมนูญยังไม่ได้กำหนดจำนวนรายชื่อที่ต้องใช้ไว้ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น และจะต้องมีกฎหมายออกมากำหนดหลักเกณฑ์ต่อไป

4. ตามมาตรา 256 ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 50,000 คนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อเสนอแก้ไขรัฐธรรมนูญได้

นอกจากสิทธิโดยตรงที่ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเพื่อที่จะเสนอกฎหมายและนโยบายแล้ว รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องจัดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอีกหลายเรื่อง หลายประเด็น ดังนี้

1. ตามมาตรา 57 (1) รัฐต้องอนุรักษ์ ฟื้นฟู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และจารีตประเพณีอันดีงาม จัดให้มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการทำกิจกรรม โดยต้องส่งเสริมให้ประชาชน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย

2. ตามมาตรา 57 (2) รัฐต้องอนุรักษ์ คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยต้องให้ประชาชน และชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์ด้วย

3. ตามมาตรา 63 รัฐต้องจัดให้มีมาตรการเพื่อป้องกันและขจัดการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งกลไกส่งเสริมให้ประชาชนรวมตัวกันเพื่อมีส่วนร่วมในการรณรงค์ ต่อต้าน หรือชี้เบาะแสการทุจริต

4. ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน

5. ตามมาตรา 68 รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาและเผยแพร่หลักธรรม ต้องมีมาตรการป้องกันการบ่อนทำลาย และต้องส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนมีส่วนร่วมดำเนินการดังกล่าวด้วย

6. ตามมาตรา 74 รัฐต้องจัดให้มีระบบแรงงานสัมพันธ์ หรือ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพ ลูกจ้างและนายจ้าง ที่ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม

7. ตามมาตรา 78 รัฐต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ การจัดทำบริการสาธารณะ การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริต รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมือง และการอื่นๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชน

8. ตามมาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

9. ตามมาตรา 252 ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ จะมาจากการเลือกตั้งหรือมาจากความเห็นชอบของสภาท้องถิ่น หรือวิธีอื่นก็ได้แต่ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมด้วย

10. ตามมาตรา 253 ในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เปิดเผยข้อมูลและรายงานผลให้ประชาชนทราบ และมีกลไกให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมด้วย

11. ตามมาตรา 257(3) การปฏิรูปประเทศต้องทำเพื่อให้ประชาชนมีความสุข มีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศและการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

12. ตามมาตรา 259 กฎหมายว่าด้วยขั้นตอนและแผนการปฏิรูปประเทศ ต้องระบุถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังกำหนดให้รัฐมีหน้าที่ต้องเปิดรับฟังความคิดเห็นของประชาชน อีกอย่างน้อย 4 ประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ตามมาตรา 58 การดำเนินการที่อาจมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ คุณภาพสิ่งแวดล้อม สุขภาพอนามัย ฯลฯ รัฐต้องจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้อง ก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการ

2. ตามมาตรา 65 ในกฎหมายว่าด้วยการจัดทำยุทธศาสตร์ชาติ ต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วน

3. ตามมาตรา 77 ก่อนการออกกฎหมายทุกฉบับ รัฐต้องจัดรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง วิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย รวมทั้งเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นต่อประชาชน

4. ตามมาตรา 178 รัฐต้องออกกฎหมายที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น และได้รับการเยียวยาจากผลกระทบของการทำหนังสือสัญญาระหว่างประเทศ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นอย่างมาก เห็นได้จากบทบัญญัติว่าด้วยการมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยตรงของประชาชน เพื่อให้สิทธิแก่ประชาชนในกระบวนการทางการเมืองต่างๆ หลักการสำคัญของระบบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมยึดหลักพื้นฐานที่ว่า ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนสามารถใช้อำนาจได้เสมอแม้ว่าได้มอบอำนาจให้กับผู้แทนของประชาชนไปใช้ในฐานะที่เป็น ตัวแทน แล้วก็ตาม แต่ประชาชนก็สามารถเฝ้าดู ตรวจสอบควบคุมและแทรกแซงการทำหน้าที่ของตัวแทนของประชาชนได้เสมอ

สรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองว่า คือ การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เกิดโดยความเต็มใจไม่ว่าจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ และไม่ว่าจะมีการจัดการอย่างไรเป็นระเบียบหรือไม่ และไม่ว่าจะเกิดขึ้นเป็นครั้งคราวหรือต่อเนื่องกัน จะใช้วิธีที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ถูกกฎหมาย เพื่อผลในการที่จะมีอิทธิพลต่อการเลือกนโยบายของรัฐหรือต่อการบริหารงานของรัฐ หรือต่อการเลือกผู้นำทางการเมืองของรัฐบาล ไม่ว่าจะ เป็นใน

ระดับท้องถิ่นหรือระดับชาติ การมีส่วนร่วมทางการเมืองมีความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตย คือ ทำให้ผู้ปกครองและผู้ถูกปกครองได้มีโอกาสทราบความต้องการของกันและกันอย่างแท้จริงทำให้การดำเนินนโยบายของรัฐตอบสนองต่อผู้เป็นเจ้าของประเทศในด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน ประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560 รัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองสิทธิของประชาชนไว้มากมาย มีสิทธิในหลายประเด็นที่ได้รับการรับรองไว้ไม่ต่ำกว่ารัฐธรรมนูญฉบับก่อนๆ เพียงแต่บรรยากาศและแนวทางการปกครองของรัฐบาลทหาร อาจทำให้รู้สึกได้ว่าสิทธิที่เขียนไว้เป็นตัวอักษรนั้นไม่ได้เป็นจริงสักเท่าไร ประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สิทธิของประชาชนที่จะมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นในกระบวนการกำหนดนโยบาย ออกกฎหมาย ที่จะมีผลกระทบต่อตัวเอง ซึ่งรัฐธรรมนูญกำหนดช่องทางที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้โดยการใช้สิทธิทางตรง

เอกสารอ้างอิง

- คณินิจ ศรีบัวเอี่ยม. (2545). รายงานวิจัยเรื่อง แนวทางการเสริมสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 : ปัญหา อุปสรรคและทางออก. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- เจมส์ แอล. เครย์ตัน. (2551). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน การตัดสินใจที่ดีกว่าโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วม. แปลโดย ศ.นพ.วันชัย วัฒนศัพท์, ดร.ถวิลวดี บุรีกุล, ผศ.ดร.เมธิตา พงษ์ศักดิ์ศรี. .
ขอนแก่น: โรงพิมพ์ศิริภรณ์ ออฟเซ็ท.
- เชาวนะ ไตรมาศ. (2545). การใช้กลไกรัฐธรรมนูญสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายศึกษา.
- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2537). การมีส่วนร่วมทางการเมือง (พิมพ์ครั้งที่ 4). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ และ ถวิลวดี บุรีกุล. (2548). ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Democracy). กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บุญเสริม นาคสาร. (8 มกราคม 2548). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน : ผลในทางปฏิบัติเมื่อครบรอบหกปีของการปฏิรูปการเมือง. เรียกใช้เมื่อ 1 มิถุนายน 61 จาก <http://public-law.net/publaw/view.aspx?id=697>
- บุญอริ ยีหมะ. (2552). ความรู้เบื้องต้นทางรัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สงขลา: สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.
- ประจितร มหาหิง. (2529). สังคมวิทยาการเมือง แนวคิดทฤษฎีและแนวทางการศึกษา. ปัตตานี: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร. (2542). ทฤษฎี และ หลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ภูมิธรรม เวชยชัย. (2527). **ขบวนการพัฒนาเอกชนในประเทศไทย : สถานภาพบทบาทและปัญหา.**
กรุงเทพฯ: โครงการอาสาสมัครเพื่อสังคม.
- ลิขิต อีร์เวคิน. (2529). **วัฒนธรรมทางการเมืองและการกล่อมเกลารเรียนรู้ทางการเมือง.** กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2530). **ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญของการพัฒนาชุมชน : ประชาชน ข้าราชการ และ
ผู้นำรัฐบาล.** กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- วิลาดี บุรีกุล. (2552). **พลวัตการมีส่วนร่วมของประชาชน: จากอดีตจนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร
ไทยพุทธศักราช 2550 (พิมพ์ครั้งที่ 1).** กรุงเทพฯ: บริษัท เอ.พี.กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์ จำกัด.
- สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2559). **วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย.**
กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุจิต บุญบงการ. (2542). **การพัฒนาทางการเมืองไทย : ปฏิสัมพันธ์ระหว่างทหาร สถาบันการเมือง และ
การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน.** กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อภิชาติ แสงอัมพร. (2559). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชารัฐธรรมนูญและสถาบันการเมือง.** สุรินทร์:
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- อรรถัย กักผล. (2552). **คู่มือ คู่มือ การมีส่วนร่วมของประชาชนสำหรับผู้บริหารท้องถิ่น.** กรุงเทพฯ: จรัสสินทิ
วงศ์การพิมพ์.
- อาทิตย์ วงมุสิก. (ม.ป.ป.). **ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการบริหารของ
ประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบล กิ่งอำเภอมะนัง จังหวัดสตูล สารนิพนธ์รัฐ
ประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ : มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.**
- อุไรวรรณ ธนสถิตย์. (2552). **วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีประชาธิปไตย.** เรียกใช้เมื่อ 30 มิถุนายน 2561
จาก http://kpi.ac.th/media/pdf/M7_158.pdf